

ТАРАСОВ

Ігор Юрійович
igor_tarasov@ukr.net

старший викладач кафедри маркетингу, Харківський державний університет харчування і торгівлі

УДК 338.2+336.7

КОНКУРЕНТНА МОДЕЛЬ ДЕПОЗИТНОГО РИНКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

COMPETITION MODEL OF NATIONAL ECONOMY DEPOSIT MARKET

КОСОВА

Тетяна Дмитрівна
mentor_ua@meta.ua

д.е.н., професор кафедри фінансів і кредиту, Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

Стаття присвячена формалізації депозитного ринку як сегмента національної економіки, виділенню його суб'єктів та притаманних ним інструментів, класифікації депозитних послуг. Особливий акцент зроблений на ідентифікації форм і методів конкуренції та системному описі конкурентної моделі депозитного ринку.

Статья посвящена формализации депозитного рынка как сегмента национальной экономики, выделению его субъектов и присущих им инструментов, классификации депозитных услуг. Особый акцент сделан на идентификации форм и методов конкуренции и системном описании конкурентной модели депозитного рынка.

The article is sanctified to formalization of deposit market as a segment of national economy, to the selection of his subjects and inherent by him instruments, classification of deposit services. The special accent is done on authentication of competition forms and methods and system description of deposit market competition model.

Ключові слова: конкурентна модель, депозитний ринок, національна економіка

Ключевые слова: конкурентная модель, депозитный рынок, национальная экономика

Keywords: competition model, deposit market, national economy

ВСТУП

Депозитний ринок національної економіки відіграє важливі макроекономічні функції, оскільки опосередковує грошовий обіг, безготівкову емісію коштів [1, с. 249], а також обіг капіталу на суміжних ринках – фондовому, страховому тощо [2, с. 289]. Окрім того, депозитний ринок є джерелом формування ресурсів для простого і розширеного відтворення в економіці, за які точиться жорстка боротьба [3, с. 89]. Високий рівень конкуренції на депозитному ринку національної економіки в сучасних умовах обумовлюють такі фактори: посилення пруденційного регулювання, орієнтованого на збереження балансу і стабільний розвиток депозитного ринку, наслідком чого є стандартизація та уніфікація його продуктів, вирівнювання цін та уніфікація; досить висока еластичність попиту на послуги депозитного ринку за ціною при вузькому діапазоні граничних інтервалів; багатоваріантність, висока міра взаємної

замінюваності послуг; відкритість ринку зі зростаючим об'ємом трансграничних операцій; велика диференціація фінансових потреб і потреб клієнтів; посилення соціально-демографічної диференціації, оскільки окремі вікові, національні і гендерні групи різняться системами цінностей, моделями споживання і доходів [4, с. 156]. Тому потрібна чітка ідентифікація суб'єктів і продуктів депозитного ринку, оцінка їх конкурентоспроможності з позицій задоволення потреб споживачів і перспектив розвитку.

МЕТА РОБОТИ полягає у формалізації депозитного ринку як сегмента національної економіки, ідентифікації форм і методів конкуренції, що загалом надасть можливість системно описати кооперативну модель депозитного ринку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою написання статті є наукові праці вітчизняних авторів,

матеріали періодичних видань, ресурси Internet. При проведенні дослідження використано методи аналізу і синтезу, теоретичного узагальнення, формалізації, моделювання тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Національна економіка будь-якої держави - це складна господарська, соціальна, організаційна, науково-технологічна система. Вона має сукупний

економічний потенціал, серед якого виділяють: природно-ресурсний, виробничий, трудовий, науково-технічний, фінансовий тощо. Фінансовий сегмент національної економіки представлений грошовим ринком і ринком позичкових капіталів. Формалізацію депозитного ринку як сегмента національної економіки наведено на рис. 1.

Рис. 1. Формалізація депозитного ринку як сегмента національної економіки [власна розробка]

Його суб'єктами є корпорації реального сектора економіки і домогосподарства як постачальники ресурсів фінансовим корпораціям в процесі здійснення перших активних операцій. Інструментами депозитного ринку є депозити та їх субститути (грошові внески в кредитні спілки, страхові і пенсійні внески, внески в інститути спільного інвестування). Незважаючи на конкуренцію між собою, недепозитні фінансові корпорації у процесі проведення активних операцій є постачальниками ресурсів для депозитних корпорацій. На депозитному ринку здійснюються операції купівлі-продажу тимчасово вільних грошових коштів та фінансового інвестування. Об'єктом депозитного ринку є депозитні послуги, їх класифікацію наведено на рис. 2.

Слово «депозит» запозичене в західноєвропейських мовах в середині XVII ст. і означає грошовий вклад в банку на певних умовах. Первинне значення слова в латинській мові: *depositum* - віддане на зберігання: *de* - від, рух від,

убік; друга частина слова - *ponere* - класти, поміщати, стверджувати.

Депозитні операції банку можуть носити активний характер (розміщення коштів в касі, на кореспондентських рахунках у Національному банку України і в банках – контрагентах) і пасивний характер (залучення коштів на поточні, депозитні рахунки клієнтів). Депозити становлять основну частину залучених ресурсів банків, оскільки вони переважно є дешевшими, ніж недепозитні, тому кошти споживачів залишаються на сьогодні одним із важливих джерел доходу сучасних банків. У банківській практиці велике значення має розробка і впровадження системи депозитних рахунків, елементами якої є: види депозитних рахунків; режим здійснення депозитних операцій; порядок внесення коштів на депозитні рахунки та умови їх вилучення; визначення термінів зберігання та величини процентних виплат [5, с. 163].

Рис. 2. Класифікація послуг депозитного ринку національної економіки [власна розробка]

Новими моделями депозитів є: гнучкий депозит, який передбачає схему роботи в режимі поточного рахунка й надає можливість поповнювати, знімати кошти без обмеження сум і строків, без втрати нарахованих відсотків; іпотечний депозит, який дозволяє накопичення на депозитному рахунку суми первісного внеску для оформлення кредиту в цьому ж банку; мультивалютний депозит, сутність якого полягає в тому, що вкладник розміщує кошти в одній або декількох валютах, і при нестабільності одного виду валюти (різкому падінні курсу щодо інших валют) ця сума коштів конвертується в більш стабільну валюту; депозит в дорогоцінних металах,

коли вкладник, придбавши злиток, розміщує його на депозит у банку.

У зарубіжній банківській практиці до нових відносять такі види депозитів [6, с. 361]: індексні депозитні сертифікати (*index CDs*) – надають клієнтам можливості отримувати високий дохід, якщо ціни на акції і товари зростають, але при цьому існує можливість втрати всіх або більшої частини процентних доходів, якщо ціни падають; брокерські депозити (*brokered deposits*) – кошти клієнтів, зібрані брокерами і розміщені в депозити у ті банки і ощадні установи, які пропонують на поточний момент максимальні процентні ставки; НАУ - рахунки (*NOW*

accounts) – ощадні депозити, з яких можна здійснювати платежі і знімати кошти; рахунки суперНАУ (*super NOWs*) – ощадні депозити, по яких сплачується більш високий процент, ніж по звичайним рахункам НАУ, але обмежується сума платежів і зняття готівки. В умовах зменшення довіри населення до банківської системи України підвищення ефективності управління продуктами банку може бути забезпечено за допомогою розробки та впровадження універсальних депозитів для фізичних осіб, короткострокових депозитів з терміном розміщення коштів до 1 міс., наприклад, 7 та 14 днів. Вкладнику легше довірити кошти банку на більш короткий термін, а при своєчасній виплаті процентів за вкладом клієнт може довірити кошти на більш тривалий період. Крім цього, такі депозити дозволяють залучити нових клієнтів, що мають вільні кошти, які знадобляться вкладнику через короткий проміжок часу. При розробці універсального депозиту для фізичної особи насамперед варто звернути увагу на такі важливі параметри вкладу, як відсоткова ставка, незнижувальний залишок, обмеження щодо зняття коштів з депозиту, а також можливість використання коштів за допомогою картки.

На депозитному ринку виділяють такі види і форми банківської конкуренції [7, с. 6]: за роллю на ринку (покупців і продавців); за суб'єктами (банки - універсальні і спеціалізовані, нефінансові і небанківські фінансові інститути); за рівнями (індивідуальна, групова); за сферами (внутрішньогалузева – предметна, видова, міжгалузева – функціональна, міжнародна – іноземний капітал); за методами (цінова, нецінова), за типом конкуренції – диференційована олігополія, що дозволяє врахувати галузеві особливості депозитного ринку і банківського продукту. Ціновими методами конкуренції є: зниження цін і витрат банківської діяльності, неціновими: вдосконалення якості товару, сервісу обслуговування, управлінських процесів тощо, комбінованими є поєднання декількох вищезазначених методів [8, с. 19].

Внутрішньогалузева конкуренція на депозитному ринку може здійснюватися в двох основних формах: предметній і видовій. Предметна конкуренція здійснюється між депозитними корпораціями, що пропонують ідентичні депозитні продукти, які є стандартизованими, однорідними і відносяться до послуг масового асортименту. З кількісним і якісним розвитком депозитного ринку послуги масового асортименту втрачають свою однорідність, тому все більшу роль відіграє видова конкуренція. Вона здійснюється між банками, що пропонують на ринок депозитні продукти і послуги одного виду, які різняться істотними важливими параметрами. З точки зору складання конкурентної стратегії, це означає, що розробка нових асортиментних одиниць у рамках існуючого виду ще не забезпечує конкурентного переваги, якщо вона не підкріплюється заходами по формуванню споживчих переваг. З метою отримання конкурентних переваг депозитні корпорації розробляють продукти з індивідуальними характеристиками, що забезпечують задоволення

потреб конкретного клієнта, і є проявами видової конкуренції. Тому з посиленням конкурентного тиску, переважна більшість банківських продуктів втрачають стандартизованість і набувають індивідуальних ознак.

Міжгалузева конкуренція може здійснюватися у формах переливання капіталу або функціональної конкуренції (конкуренція субститутами). При цьому взаємодію фінансових корпорацій на депозитному ринку слід трактувати, скоріше, з позицій співробітництва, а не тільки суперництва, на користь чого свідчить ідентифікація форм їх інтеграції [9, с. 346]: спільне володіння – взаємна участь у статутному капіталі; агентські відносини – надання взаємних послуг на умовах комісійної винагороди; кооперація – високий ступінь інтеграції під час розробки продуктів аж до спільних послуг та розвитку спільних каналів їх розповсюдження, можливість взаємного використання баз даних щодо клієнтів; фінансовий супермаркет – найвищий ступінь інтеграції політики і бізнес-операцій, який характеризується можливістю спільного використання баз даних про клієнтів, надання універсальних фінансових послуг і цілковито інтегрованих продуктів.

Із точки зору депозитних операцій банків субститутами є внески до кредитних спілок, до страхових компаній, пенсійних фондів і інститутів спільного інвестування. Їх перевагами є можливість отримання більш високих доходів, недоліками – більш ризиковий характер і не охоплення програмами гарантування депозитів фізичних осіб. Наслідком міжгалузевої конкуренції на депозитному ринку є дезінтермедіація банків (англ. *disintermediation*), яка має два основних трактування: відмова від посередництва банків на ринку позикових капіталів на користь безпосереднього, прямого випуску, поширення, продажу цінних паперів їх емітентами; вилучення клієнтами депозитів з банків для розміщення в інструменти грошового ринку в період зростання процентних ставок.

Функціональна, видова та предметна конкуренція на депозитному ринку в сукупності являють собою нецінову конкуренцію, основними формами прояву якої є: розміщення вільних ресурсів в альтернативні фінансові інструменти, виходячи з мотивації їх власника; надання депозитному продукту (його замінику) якісно нових властивостей; розвиток депозитних послуг та їх похідних для задоволення наявних і нових потреб клієнтів; оновлення властивостей депозитних продуктів (послуг).

ВИСНОВКИ

Основний науковий результат статті полягає у формалізації конкурентної моделі депозитного ринку національної економіки. Її суб'єктами є споживачі депозитних послуг та їх продавці (депозитні корпорації та інші фінансові інститути, представлені кредитними спілками, страховими компаніями та пенсійними фондами, інститутами спільного інвестування). Інструментами депозитного ринку є депозити та їх субститути (грошові внески в кредитні спілки, страхові і пенсійні внески, внески в інститути

спільного інвестування). Виконано класифікацію депозитних послуг: за видом фінансово-кредитних установ; за типом операцій; за суб'єктами; за термінами; за валютами і бан-ківськими металами; за інноваційністю та вимогами конкуренції; за оформленням; за умовами використання. Основними особливостями конкурентної моделі на депозитному ринку є наступні: поширення диференційованої олігополії; переважання у внутрішньогалузевій конкуренції видової конкуренції; здійснення міжгалузевої конкуренції як у формі переливу капіталу, так і у формі функціональної конкуренції; застосування як цінової, так і нецінової конкуренції; позиціонування депозитних корпорацій та інших фінансових установ на депозитному ринку не тільки як конкурентів-суперників, але і з позицій взаємної співпраці.

Перспективами подальших досліджень є удосконалення методів оцінки інтенсивності цінової конкуренції на депозитному ринку.

Література

1. Білик, О.І. Перспективи розвитку ринку банківських послуг для фізичних осіб в Україні [Текст / О.І. Білик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2004. – Т. 11. – С. 248-254
2. Чумаков, Ю.А. Фондовый маркетинг [Текст] / Ю.А. Чумаков // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2003. – Т. 8. – С. 287-292.
3. Федоровский В.А. Конкуренция: достижение и удержание превосходства: монография / В.А. Федоровский. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – Николаев: ЭОЛИС, 2003. – 144 с. – ISBN 966-638-029-9. Креативное мышление в бизнесе [Текст]: пер. с англ. / Т. М. Амабайл [и др.]. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 227 с. – (Серия "Классика Harvard Business Review"). – ISBN 5-9614-0223-1. – ISBN 5-9614-0192-8 (серия "Классика HBR"). – ISBN 1-57851-181-X (англ.)
5. Ізюмцева Н. В. Моделювання та організація проведення реінжинірингу бізнес-процесів у банківській системі [Текст] / Н.В. Ізюмцева, А.В. Лічмаровська, Г.В. Мирончук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1 (10). – С.160-168.
6. Роуз, Питер С. Банковский менеджмент. Предоставление финансовых услуг [Текст]: учебник / П.С. Роуз ; пер. с англ. М.В. Белова [и др.]; Академия народного хозяйства при Правительстве РФ. – М.: Дело, 1997. – 768 с.
7. Веселий І.О. Конкурентна політика в банківському секторі національної економіки: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / І.О. Веселий. – Донецьк: ДонДУУ, 2012. – 20 с.
8. Шевцова, О.Й. Складові стратегічного управління банком [Текст] / О.Й. Шевцова, Т.Ю. Артеменко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2005. – Т. 14. – С.18-24.
9. Деєва Н.Е. Корпоративне управління і фінансовий ринок: проблеми теорії та практики: моногр. / Н.Е. Деєва / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2011. – 524 с.